

אמיל גרינצווייג : מלים במקום כידונים

מאת ד"ר ירון אזרחי

ראטים באמונתו בצורך להכריע בין ניגודים במישור הציבורי, באמצעות דיבור וטעון אחראי ומבוקר שהערעור עליו רק מפסיד את ה"פוליטיקה האלימות. במקום אחד הוא כותב: "לא די בכך שתהיה הסכמה בין שניים, או יותר דוברים על שיטת ההכרעה בין טענותיהם שלהם. כי כל עוד טטנדרטים אלה יהיו תלויים בדובר או בקבוצה של דוברים, אין בהם תוקף מעבר לקבוצת המסכמים עצמם, ואין דבר אשר ימנע מקבוצה אחרת של דוברים לקבל על עצמה טטנדרטים שור"

אמיל גרינצווייג ז"ל

נים, כך שבין שתי הקבוצות שוב לא תוכל להכריע אלא ההרב או ההשתקה".

מקודת מוצא זו, הבחירה ב"מי לים במקום כידונים" נובעת, כמו"ב, משלילה מוחלטת של האלימות והטרור כאמצעים להכרעה בסכסוך. כים פוליטיים פנימיים.

עם זאת, אמיל מודע, כאמור ל" כך, שעצם דחיית האלימות והטרור כשיטת הכרעה אינה, כשלעצמה, מספיקה כדי לבסס את האלטרנטיבה של שימוש אחראי בשפה בשיח ה"הלך בדרכם של הוגי דעות דמוק"

הכותב הוא מרצה בכיר ב"הוג למדעי המדינה באוניברסיטת טיחה העברית והיה אחד מצ"ות מוריו של אמיל גרינצווייג ז"ל, שלהם הוגשה עבודתו ה"סמינריונית האחרונה.

אמיל היה בעל כושר דיבור וה"באה מבריק. אולם לא היה דבר שאיפיון אותו יותר מאשר השימוש המרוסן בכושר זה. בעבודתו, כמ"חנך וכהוגה דעות צעיר, הנהו א"תו הראגה וההתלבטות בטיפוח ה"ערך של עצמאות המחשבה. אם ל"אחר ויכוח נוקב חש לפתע שחברו השתכנע, גרחה לרגע, כאילו חשש שמא כושר השיכנוע שלו פילס לו דרך על חשבון שיקול הדעת של זולתו.

בסמינרים בהם השתתף, במסג"רת לימודיו באוניברסיטה העברית בשנותיים האחרונות, ובעיקר בסמי"נר על תרבות ודמוקרטיה נתן את דעתו לשאלה, כיצד ניתן לקיים שיח ציבורי פוליטי, המאפשר שי"כ נוע והסכמה, לצד כיבוד וטיפוח העצמאות המחשבתית של הפרט. זה היה אף נושא העבודה הסמינריונית האחרונה שהגיש כמה ימים לפני הרצחו. יש קשר סמלי טראגי בין עיסוקו זה לבין נסיבות מותו כקרובן לרצח פוליטי שבוצע על ידי אייב הדמוקרטיה. השאלה שה"רידה את אמיל במחקרו האחרון הי"תה, האם ניתן להציל את השי"כ נוע הרציונלי, כטכניקה של שיל"טון, לא רק מהדולגים בכת, אלא אף מאלה המערערים על ערכו של הדיון הציבורי - כשם ביקורת ו"ספקנות פנימית ביחס לעצם קיו"מן של אמות מידה אובייקטיביות להכרעה בין טענות מנוגדות.

אף כי שיטת הניתוח של אמיל נשענת כאן על כלים משולבים של פילוסופיה וסוציולוגיה, עניינו, בנ"ר שא היה בהשלכותיו הפוליטיות. הוא הלך בדרכם של הוגי דעות דמוק"

הסוף
Feb 16, 1983

מלים במקום כידונים

(סוף מעמוד 9)

תייחורבותי. במקום אחד בעבודתו, אמיל כותב, בעקבות ספרו של קרל פופר, על החברה הפתוחה ואו"י כיה כי כאשר מתערערת האמונה בשיכנוע רציונאלי, "אין הכרעה א"פשרית. אלא על ידי היסול בעל הטענה היריבה. או השתקתו".

קשה להשתחרר מן התחושה, ש"בדינו זה של אמיל ז"ל יש זיקה לבעיה שהעלה עצם הרצחו על סדר יומה של החברה הישראלית. הש"אלה הערכית, שהעמיד אמיל על הברירה בין מילים וכידונים במח"קרו האחרון, אינה שאלה אקדמית. המציאות שנוצרה, בעקבות ז"ל, היא מן אל תוך קבוצת מפגיני"לום עכשיו", מטילה על החברה י"שראלית את ההסרעה הזאת ב"חיפית איומה. אמיל גרס, שהצלת השפה, כאמצעי להכרעות ציבוריות, מעוגנת בחירות, היודעת להגביל את עצמה. בהעדר ערובה לאובייק"טיביות, המוטלת על השפה על ידי מתוך חירות. ההכרעה בעד דרך השכנוע כאמצעות דיבור, פירושה - שימוש בחופש ההכרעה כדי ל"הגביל חרות זו עצמה באמצעות כ"ללים מוסכמים.

המסקנה שמטיק אמיל ממחקריו אינה ספקנות אלא ריאליזם ביקור"תי, המבסס הכרעות מוסריות. אמיל נרצה, משום שיריביו לא כיבדו לא רק את חירותו אלא אף את חירותם עצמם.

אובייקטיביות, שיציל את השפה כ"מכשיר להכרעות חברתיות וימנע את ההדרדרות לאלטרנטיבה של א"לימות?

(אגב, העמדת השאלה בצורה זו היתה טיפוסית לאמיל. כאשר כ"שר הניתוח שלו קירב אותו למס"קנה פסימית ספקנית, הוא כאילו נעצר ושאל, מה ניתן לעשות כדי להציל את האידיאל?)

אין זה המקום להיכנס לטיפולו הטכני המבריק בסוגיות אלה. יס"קוק, לעניינו, אם אסכם את עמ"דו בעניין זה, שמשפעת מעבר"דיותו של הפילוסוף הנודע, יורגן האברמאס (שבעת ביקורו - בארץ נפגש עם אמיל לשיחה ארוכה וחלק לו באוני שבחים רבים). עמדה זו אומרת, שבסיכומו של דבר הנכונות להאמין בשפה כמכשיר לא שרי"רותי ליישוב טענות מנוגדות, נר"בעת מהחלטה מוסרית-ערכית ה"מנחה את השימוש בשפה. אמיל מ"דגיש, בהקשר זה, את הזיקה בין ההכרעה הזאת, לטובת השימוש ה"מבוקר בשפה כאמצעי לשיכנוע רצ"יונאלי לא שרירותי, ובין התכ"נות התרבותיות של החברה. כל"רבות, והיכולת להתייחס לאמיתותן של טענות, על יסוד אמות מידה השופטות את מה שנאמר במנותק ממי שאמר את הדברים, היא ענ"יין להכרעה ערכית בהקשר החבר"

ציבורי. כדי שהשפה תהיה מכשיר אפקטיבי ליישוב מחלוקות, עליה ל"היות כפופה לכללים שאינם מאפ"שרים שימוש שרירותי חסר מעצ"רים במילים. לשון אחר, אמיל מח"פש אחר העקרונות, שיכלו להב"טיח, שהדיון הציבורי יוכל באמת לשמש תחליף לכות ולהפחדה כמכ"שיר הכרעה.

במסגרת עבודתו באוניברסיטה הבוסטו"ן ליר בלטה התעניינותו בפאסיש, כדוגמא לשימוש בשפה כדי לשלח קהל אזרחים ברגשות סוחפים, וכן התעניינותו בקומנוזים כדוגמא לשימוש שיטתי בשפה כ"אמצעי לשיטת מוח. אמיל סבר, ש"בניגוד למשטרים טוטאליטריים, ה"חברה הדמוקרטית הפתוחה נוטה ל"הרחיב, אל תחום הדיון הציבורי, אמות-מידה של אובייקטיביות ובי"קורת המקובלות בתחום השיח המ"דעי.

עם זאת, הוא הכיר את הביקורת הנוקבת, שנמתחה בעיקר בתמש"ע" שרה השנים האחרונות, הן מזוית ראייה פילוסופית והן מזוית ראייה סוציולוגית, על ההנחה שיש עובדות בורות ואמות מידה לוג"יות אשר, כשלעצמן, מבטיחות את מעמדה של השפה כאמצעי להכרעות אובייקטיביות מוסמכות בין טענות מנוגדות על לעולם. הוא ידע, ש"ביסוס מעמדה של השפה, כמכשיר להכרעות בין טענות מנוגדות, הוא בעייתי.

בעבודתו האחרונה סוקר אמיל את הביקורת הרצינית, שהופנתה כלפי הטענה שהמדע יכול לשמש דוגמא לאפשרות ההכרעה האובייקטיבית בין טענות. הוא מצביע על כך, ש"אם הביקורת מערערת על אפשרו"תה של האובייקטיביות בדיון המ"דעי, קל והומר שלא ניתן לקיימה בתחום הדיון הציבורי פוליטי. במ"קום זה מעורר אמיל את השאלה, האם ניתן, לאחר ביקורת זו, ל"קיים מושג אחר, מתוך יותר, של (הסוף בעמ. 10, טור 1)